

UDK 27(4-672EU)
Bibliid 0543-3657, 70 (2019)
God. LXX, br. 1173, str. 22-34
izvorni naučni rad
Primljen: 13.7.2018.

Mirela LONČAR¹

Pitanje hrišćanske tradicije u identitetu Evropske unije

SAŽETAK

Predmet ovog rada jeste pitanje religijskog identiteta Evropske unije (EU). Autorka u radu ukazuje na hrišćansku tradiciju Evrope koja je imala veliku ulogu u formiranju njenog identiteta. Značajan uticaj rimokatolika i Vatikana doprineo je izgradnji Evropske zajednice za ugalj i čelik, a kasnije i Evropske ekonomske zajednice (EEZ). Evropska zajednica koja je formirana od strane „Očeva osnivača“ zasnivala se na dva stuba: hrišćanskoj civilizaciji i demokratiji. Stupanjem na snagu Mاستrihtskog ugovora to se promenilo. EU je prihvatila sekularne, političke vrednosti kao ključne vrednosti i stubove EU. Cilj ovog rada je da ukaže na to, da je hrišćanstvo bitan element identiteta EU, posebno imajući u vidu aktuelna dešavanja u vezi sa imigracionim talasima na prostoru Evrope. Ovaj rad pokušaće da pruži skroman doprinos akademskoj debati u vezi sa pitanjem „islamizacije Evrope“.

Ključne reči: hrišćanstvo, Evropska unija, identitet, sekularizam, politika, religija.

„Demokratija će biti hrišćanska ili je neće biti. Antihrišćanska demokratija biće karikatura koja će potonuti u tiraniji ili anarhiji.“

Robert Šuman
(Robert Schuman)

1. Uvod

Podstaknuti Pariskom deklaracijom pod nazivom „Evropa u koju možemo da verujemo“ iz 2017. godine, smatramo da je korisno ukoliko

¹ Mirela Lončar, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, mirelaloncar@hotmail.com
Pojedini pogledi izneti u članku odražavaju lični stav autorke, a ne institucije u kojoj pohađa doktorske studije.

ukažemo na značaj hrišćanske tradicije u identitetu EU kako bi doprineli akademskoj debati u vezi sa pitanjem „islamizacije Evrope“.² Danas u Evropi nailazimo na sve veći rast „radikalnog sekularizma“ koji pretil odbacivanjem hrišćanske istorije i tradicije Evrope. Upravo zbog te činjenice ovaj rad će pokušati da pruži odgovor na pitanje: da li EU može imati jedinstveni identitet i da li se taj identitet vezuje za hrišćansku tradiciju ili pak sekularne političke vrednosti? Pored ovog pitanja, nalazimo još jedno koje se odnosi na tačku spajanja hrišćanstva i sekularizma i nastoji da razjasni njihov uzajamni odnos. Građani Evropske unije imaju više identiteta, a mi ćemo se u ovom radu najviše bazirati na jedan od primarnih identiteta – religijski identitet. Stoga, predmet ovog rada jeste pitanje religijskog identita EU. Kako bi jasnije odredili šta može biti identitet EU poslužićemo se sledećom definicijom identiteta: „Identitet znači svest pojedinca o pripadanju određenoj grupi ili o posedovanju nekih posebnih karakteristika. Identitet može biti određen na osnovu kulture i regiona, ali i po rodu, godinama, religiji, životopisu, specifičnosti profesije i u tom smislu pojedinac se može pozivati na lokalni, regionalni, nacionalni i evropski nivo. Većina građana Unije vidi esencijalni deo svog identiteta i u državama svoga rođenja i u Evropi“.³

Potpisnici pomenute Pariske deklaracije brane „pravu“, hrišćansku Evropu od „lažne“ Evrope, smatrajući da je Evropu, pre svega, obeležilo hrišćanstvo i hrišćanske vrednosti, dok „lažnu“ Evropu obeležava duh „radikalnog, militantnog sekularizma“. Danas u Evropi vlada tehnokratska tiranija i prostodušno odbacivanje prošlosti što dovodi do izolacije, te potpisnici deklaracije pozivaju na obnovu Evrope koja „počinje teološkim samosaznanjem“ koje će odbaciti „erzac (veštački) religiozni poduhvat“. Pored toga, potpisnici deklaracije smatraju da je multikulturalizam neodrživ i da su samo carstva i imperije⁴ multikulturalne. Potpisnici deklaracije ne podržavaju nametnuto nasilno jedinstvo koje za njih predstavlja Unija.⁵

Pitanje hrišćanske tradicije u identitetu EU nije novo. Naime, Žak Delor (Jacques Delors), nekadašnji predsednik Evropske komisije, pokrenuo je pitanje o duši Evrope 1992. godine i to u crkvi u Strazburu. „Evropi je potrebno dati dušu...Ako za deset godina ne uspemo da joj udahnemo dušu, duhovnost, smisao, onda smo izgubili evropsku utakmicu“, rekao je on.

² Pogledati više o tome na: <https://thetrueeurope.eu/a-europe-we-can-believe-in/> , Pristupljeno: 23.06.2018.godine

³ Stefan Kadelbach, *Union Citizenship*, Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg, 2003, pp. 24-27.

⁴ O današnjoj Evropskoj uniji kao modelu „dobre imperije“ pisao je Slobodan Samardžić. Pogledati više o tome u: Slobodan Samardžić, „Evropska unija – od dobrovoljnog saveza do „dobre imperije“, Otisak iz Glasa CDXXVI, *Srpska akademija nauke i umetnosti*, Odeljenje društvenih nauka knj. 32, Beograd, 2016. godine.

⁵ Ovde navedeno prema: <https://thetrueeurope.eu/a-europe-we-can-believe-in/> , Приступљено: 23.06.2018. године.

Pored Žaka Delora, Romano Prodi (Romano Prodi), takođe predsednik Evropske komisije 1999. godine, je rekao: „Evropa se ne može zamisliti u zaboravu sopstvenog sećanja u kojem je hrišćanstvo ostavilo trajne obrise. U različitim evropskim nacijama, umetnosti, književnosti, u veštini tumačenja misli, nalazi se kolevka hrišćanstva koja odgaja verujuće i one koji to nisu“.⁶ Pored njih, inicijative nekih od zemalja članica EU, da se u nacrtu Ustava EU postavi referenca o hrišćanstvu i Bogu, pružile su značajan doprinos priznavanju hrišćanske tradicije u identitetu EU. Doprinos pozivanju na hrišćansku tradiciju EU dao je i Marčelo Pera, čije delo smo uzeli kao polaznu tačku u našem poduhvatu. Pera smatra da danas u Evropi nalazimo „otpadništvo od hrišćanstva“, a time i „otpadništvo od evropskog identiteta“.⁷

U ovom radu predstavićemo ulogu hrišćanstva u formiranju i oblikovanju Evropske zajednice. Pored toga predstavićemo i politički, sekularni identitet Evrope za koji se zalaže Tomas Majer (Thomas Mayer). Na kraju, osvrnućemo se i na debatu koja se vodila oko pitanja implementiranja reference o hrišćanstvu i Bogu u preambuli ustava EU.

2. Uloga hrišćanstva u formiranju Evropske zajednice

Nakon Drugog svetskog rata, javlja se ideja o mogućem stvaranju evropske zajednice koja bi pre svega bila ekonomska zajednica i koja bi se zalagala za mir, prvenstveno između Nemačke i Francuske. Winston Čerčil (Winston Churchill), tadašnji najpoznatiji evropski državnik, održao je jedan značajan govor u Cirihu 1946. godine i udario temelje mogućoj ideji „Sjedinjenih država Evrope“.⁸

Mada, najznačajniji doprinos u formiranju i ujedinjenju zajednice pružili su francuski ministar spoljnih poslova Robert Šuman i visoki francuski zvaničnik Žan Mone (Jean Monnet). Najveći trag Robert Šuman ostavio je zbog svoje čuvene „Šumanove deklaracije“ u kojoj se poziva na mir, demokratiju i hrišćanstvo. Nakon objave ove deklaracije i ratifikacijom ugovora o osnivanju, koji je potpisan 1951. godine od strane država članica, Evropska zajednica za uglj i čelik počela je sa radom 1952. godine.⁹ Ugovorom iz Rima 1957. godine, napravljen je naredni korak i Evropska zajednica za uglj i čelik postala je Evropska ekonomska zajednica, koja je okupljala pored Nemačke i Francuske, i Italiju, Belgiju, Luksemburg i Holandiju. Šest zemalja koje su odabrale Rim kao grad u kojem će formirati svoju zajednicu. Ovaj detalj nam je bitan jer ukazuje na povezanost evropske zajednice sa hrišćanstvom. Šuman je 1958.

⁶ Ovde navedeno prema: Marčelo Pera, *Zašto se moramo zvati hrišćani, liberalizam, Evropa, etika sa pismom Benedikta XVI*, Službeni glasnik, Beograd, 2010, str. 72.

⁷ Pogledati više o tome u: Ibid.

⁸ Dezmon Dinan, *Sve bliža Unija – uvod u evropsku integraciju*, Službeni glasnik, 2009, str. 31.

⁹ Ibid., str. 44.

godine pred Evropskim parlamentom rekao: „Sve zemlje Evrope prožete su hrišćanskom civilizacijom. Ona je duša Evrope koju joj je potrebno vratiti“. Pored Roberta Šumana, za hrišćanski put Evrope zalagao se i Konrad Adenauer (Konrad Adenauer), kancelar Nemačke i prvi lider Demohrišćanske unije, kao i Alčide de Gasperi (Alcide de Gasperi), predsednik vlade Italije i osnivač Hrišćanske demokratije. „Uzimali smo u obzir da je cilj naše spoljne politike ujedinjenje Evrope, jer to je jedina mogućnost da potvrdimo i zaštitimo našu Zapadnu i hrišćansku civilizaciju od totalitarističke furije“, navodi Adenauer. Dok je De Gasperi napisao: „Kako zamisliti Evropu, a da ne uzmemo u obzir hrišćanstvo, i da zanemarimo njegovo bratsko, društveno i humanitarno učenje?“¹⁰ Simbol zajednice – zastava EU – po mnogima nosi hrišćansko obeležje. Naime, ovu zastavu sa 12 zvezdica osmislio je Arsen Hajc (Arsène Heitz), rimokatolik iz Francuske 1955. godine i ona predstavlja oreol i krunu iznad glave Bogorodice koja ima 12 zvezdica.

Robert Šuman „otac ujedinjene Evrope“ bio je duboko religiozni rimokatolik. Pored pozivanja na mir u duhu hrišćanskih vrednosti, Šuman se zalagao i za hrišćansku političku ekonomiju. Evropa koju su stvorili Šuman, Mone, Adenauer i De Gasperi svakako je oblikovana od strane najznačajnije i najstarije institucije na Evropskom tlu – hrišćanske crkve.¹¹ Danas u ustavima mnogih država članica postoji odrednica o hrišćanstvu ili Bogu. Neke od njih su Grčka, Irska, Mađarska, Nemačka i Poljska. Evropska zajednica isprva je nastala voljom pretežno rimokatoličkih država da bi kasnije inkorporirala i protestantske, pa i pravoslavne, dakle zemlje sa pretežno hrišćanskim stanovništvom.

Međutim, ovaj deo rada bio bi nepotpun kada bi propustili da konstatujemo da je danas u Evropi prisutan i pojam multikulturalizma koji sve više postaje značajan, s obzirom da se EU sve više suočava sa useljenicima koji su drugačijeg kulturnog i religijskog identita od građana EU. Građana islamske denominacije ima sve više u EU i oni, kao pronatalitetna religijska grupa, sve više jačaju na njenom tlu. Međutim, ono što je fakat jeste da islam sam po sebi nudi svoje pravo koji se naziva šerijat, a kako je islamsko pravo personalno, pre nego teritorijalno, građani pomenute denominacije nastoje da ga ostvare ma gde se nalazili. Moramo napomeniti da Hose Kasanova (Jose Casanova) u svojoj studiji „Religija, Evropski sekularni identitet i Evropske integracije“, kaže da je upravo „islamski problem“ podelio Evropu.¹² Izjave mnogih zvaničnika zemalja

¹⁰ Ovde navedeno prema: Marčelo Pera, *Zašto se moramo zvati hrišćani*, op. cit., str. 75.

¹¹ Pogledati više o tome u: Gary Wilton, „Christianity at the founding – The legacy of Robert Schuman“ in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU – Faith in the European Project*, Routledge, London and New York, 2016.

¹² Pogledati više o tome u: Jose Casanova, „Religion, European secular identities, and European integration“ in T. Byrnes and P. Katyensten (eds), *Religion in an Expanding Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 65-92.

članica EU, kao što su nemačka kancelarka Angela Merkel (Angela Merkel), bivši britanski premijer Dejvid Kameron (David Cameron) i drugi, navode da je pitanje ostvarenja multikulturalizma nemoguće.¹³

3. Značaj rimokatolicizma, vatikana i hrišćansko-demokratskih partija u oblikovanju identiteta Evrope

Nesumnjivo je da je Rimokatolička crkva imala značajnu ulogu u celokupnoj istoriji Evrope. Popisivanje Ugovora iz Rima 1957. godine, kada je uspostavljena EEZ, kao i blagoslov Pape Pija XII (Pope Pius XII) pokazuje nam značaj rimokatolicizma za ujedinjenje Evrope. Godine 1950, Papa Pije XII pozdravio je projekat Evrope zalagavši se „za novu i bolju Evropu, za novi i bolji univerzum...za poštovanje ljudskog dostojanstva, principa jednakosti svih prava svih ljudi i svih država, većih i manjih, slabijih i jačih“. Hrišćanska demokratija, politički pokret blizak Rimokatoličkoj crkvi, postao je relevantna snaga posleratne Evrope. Uticaji Papa Jovana Pavla II (Pope John Paul II) i Benedikta XVI (Pope Benedict XVI) bili su takođe značajni za Evropu i evropske integracije. Pape su ukazivale na dušu Evrope koja mora biti hrišćanska kako bi se izborila sa ateizmom i materijalnim sekularizmom koji sve više pretili Evropi „kulturom umiranja“.¹⁴ Ujedinjenje Evrope bilo je podržano i od strane protestanskih crkava i anglikanske crkve. Mada, među njima nalazimo i radikalnije protestanske crkve, koje se nazivaju tvrdom linijom „slobodnih crkvi“. Te crkve smatraju da je projekat evropske zajednice isključivo projekat Vatikana i rimokatolika, te stoga budi aspiracije na Sveto Rimsko carstvo.¹⁵ Jedan od predstavnika protestanskih crkvi Jan Prisli (Jan Prisley), u Evropskom parlamentu 1988. godine optužio je Papu Jovana Pavla II da je antihrist i ukazao na sumnjivu vezu između rimokatolika i Evropske zajednice.¹⁶ Većinske protestanske zemlje su tek kasnije ušle u evropsku zajednicu, koja je bila pretežno rimokatolička. Navešćemo primer Velike Britanije. Mnogi su smatrali da bi britansko članstvo izgradilo drugačiju Evropu. Naime, sam Robert Šuman je isključivao Veliku Britaniju iz ideje o Evropskoj integraciji.¹⁷ Pored Šumana,

¹³ Pogledati više o tome u: Miroljub Jevtić, *Politički odnosi i religija*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2011.

¹⁴ Pogledati više o tome u: John Loughlin, "European integration, A Catholic perspective", in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU - Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016.

¹⁵ Wolfram Kaiser, *Christian democracy and the origins of European Union*, Cambridge University Press, New York, 2007, p. 244.

¹⁶ Pogledati više o tome u: John Loughlin, "European integration, A Catholic perspective", in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU - Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016.

¹⁷ Wolfram Kaiser, *Christian democracy and the origins of European Union*, op. cit., p. 231.

član „The Geneva Circle“, organizacije hrišćanskih demokrata Bidalt (Bidault), zalagao se za Evropu koja bi se zasnivala na francusko-nemačkom pristupu i ujedinjenju.¹⁸ Razni stavovi i mišljenja udaljavala su ulazak Velike Britanije u EEZ, mada se to, ipak, na posletku dogodilo 1973. godine. Značaj proširenja EEZ na Veliku Britaniju imao je pozitivan efekat u vidu pozicioniranja iste na svetsku scenu.¹⁹ Te 1973. godine EEZ brojala je devet zemalja članica i donela važan dokument o evropskom identitetu.²⁰ Predstavnici protestanata su podržavali projekat Evropske zajednice kroz njihove tzv. „nevidljive crkve“, nasuprot rimokatoličkih koje su smatrane „vidljivim“. Pored većine protestanskih crkava koje su bile za evropske integracije, postojala je i tvrda linija protestanskih crkava koja je na njih gledala negativno.²¹

Doprinos oblikovanju evropske zajednice pružile su i hrišćansko demokratske partije, koje su po Volfgamu Kajseru (Wolfram Kaiser) bile ključne u tom poduhvatu.²² Naime, hrišćansko demokratske i rimokatoličke partije su dogovorile određenu političku agendu i zauzele važne političke pozicije u šest prvih zemalja zajednice. One su učestvovala u transnacionalnim mrežama kako bi promovisale evropsko ujedinjenje. Neke od ovih mreža su: The Nouvelles Eguipes Internationales (NEI) i The Geneva Circle.²³

4. Pitanje političkog identiteta sekularne Evrope

Kako smo predstavili hrišćanski aspekt identiteta Evrope, u ovom delu rada prikazaćemo i na koji način Evropa može poprimiti i sekularni identitet koji je takođe uticao na njeno oblikovanje. „Reč sekularizam nastala je od latinske reči *saeculum*, koja je predstavljala ljudsko doba-vek... Pojam sekularizam nastao je u evropskoj političkoj teoriji i označava odvajanje vere od države, a prvi put je upotrebljen prilikom pregovora za Vestfalski mirovni

¹⁸ Ibid., p. 232.

¹⁹ Filip Ejdus, „Kakav je efekat proširenja EU na njenu spoljnu politiku?“, *Evropsko zakonodavstvo*, godina VI, broj 19-22, 2007. str. 78-83.

²⁰ Pogledati više o tome u: „Document on the European Identity“, Nine Foreign Ministers of the EC, 14 December 1973, p. 51. https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32/publishable_en.pdf, pristupljeno 8.7.2018.godine

²¹ Pogledati više o tome u: Sander Luitwieler, „The EU- Protestant contributions, then and now“ in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU- Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016.

²² Pogledati više o tome u: Wolfram, Kaiser, *Christian democracy and the origins of European Union*, Cambridge University Press, New York, 2007.

²³ Pogledati više o tome u: Sander Luitwieler, „The EU - Protestant contributions, then and now“, in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU - Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016.

ugovor u periodu od 1646. do 1648. godine, i to prilikom oduzimanja crkvenih imanja, što je rezultiralo razdvajanjem svetovnog od duhovnog”.²⁴

Kako nalazimo, sekularizam je nastao na evropskom tlu, a hrišćanstvo je jedina religija u kojoj je teza o sekularizaciji moguća i prihvatljiva. Jedino zemlje sa pretežno hrišćanskim stanovništvom mogu biti sekularne. Zašto je to tako? Sam Isus Hrist je jasno rekao „Dajte Bogu Božje, a Caru carevo“ čime je napravio prostora za odvajanje religije i države. Sam Isus je pokazao ravnodušnost prema vlasti dok je njegova glavna maksima bila ljubav.²⁵

Tomas Majer, nudi nam verziju političkog, sekularnog identiteta Evrope. On kaže da „moderni evropski identitet ne čini pripadnost određenoj etničkoj, verskoj ili kulturnoj grupi, već poseban odnos prema religiji, religioznosti i kulturi u javnom životu. Duh Evrope temelji se na razdvajanju crkve i države, na tolerantnom odnosu među religijama i veroispovestima i prema ateističkom pogledu na svet, kao i na garanciji ljudskih i građanskih prava nezavisno od verske pripadnosti građana. Stoga, evropski identitet pre svega predstavlja političku kulturu ophođenja prema kulturama, a ne stav da pojedine religije, kulture ili pogledi na svet imaju posebnu vrednost”.²⁶ Majer brani ideju da Evropi nije potreban kulturni već politički identitet. On dalje navodi da „politički identitet verovatno neće postati duša Evrope, ali svakako jedan od izvora njene demokratske vitalnosti i sposobnosti da dela, a to ipak nije malo”.²⁷ U svojoj studiji Majer nudi jedan vid kosmopolitanskog političkog identiteta i globalizacije, dok smatra da će hrišćanska istorija u Evropi predstavljati prepreku tome.²⁸ Ali, da li hrišćanstvo zaista predstavlja prepreku identitetu Evrope, da li kod Majera nalazimo izvesnu dozu protivrečnosti? Naime, Isus je rekao: „Idite, dakle i naučite sve narode...ja sam sa vama u sve dane do svršetka vijeka.” (Mat. 28.19-20)²⁹ Kako vidimo, Isus je prikazao ljudima jedan model i učenje koje može biti univerzalno jer se zasniva na ljubavi, hrišćanskoj ljubavi prema bližnjem svom, stoga smatramo da hrišćanska istorija nije prepreka kako Majer tvrdi.

Značajan doprinos razumevanju identiteta Evrope dao je i Piter Berger svojom studijom o desekularizaciji sveta. Berger veli da je današnji svet duboko religiozan, ali ipak postoje određeni izuzeci od teze desekularizacije, gde nalazi primer Evrope i međunarodne supkulture koju čine

²⁴ Ovde navedeno prema: Mirela Lončar, “Hana Arent – doprinosi debati o sekularizmu”, u Miroljub Jevtić i Marko Veković (urs), *Savremena politička teorija i religija*, FPN, Čigoja štampa, Beograd, 2017. str. 124.

²⁵ Miroljub Jevtić, *Politički odnosi i religija*, op. cit., str. 89.

²⁶ Tomas Majer, *Identitet Evrope*, Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 172.

²⁷ Ibid., str. 176.

²⁸ Ibid., str. 162.

²⁹ Stiven Braun, *Hrišćanstvo – svetske religije*, Čigoja štampa, Beograd, 2000, str. 114.

visokoobrazovani ljudi. On smatra da u Evropi dela sekularna evrokultura.³⁰ Pored Bergera, značajan opis evropske situacije dala je i Grejs Devi, koja smatra da u Evropi danas nalazimo „verovanje bez pripadanja“.³¹

Međutim, ono što je bit ovog rada jeste činjenica da je danas u Evropi prisutan „radikalni, militantni sekularizam“, koji nastoji da „uguši“ njenu istoriju i tradiciju oličenu u hrišćanstvu. O tome je govorila i Angela Merkel, navodeći da nije problem u previše islama već u premalo hrišćanstva. Pomenućemo i čuvenu „aferu vela“ (veil affair) u Francuskoj, kao i Zakon o zabrani religijskih simbola u školama, koji je prihvaćen 2003. godine.³² Ovim potezima guši se svaki religijski prizvuk, tako da se danas suočavamo ne sa slobodom religije, koja je obeležavala i veličala Evropu, već sa njenom zabranom i urušavanjem iste. Suočavamo se sa „lažnom“ Evropom i „otpadništvom od hrišćanstva“, kako kaže Pera, što nas sve više udaljava od „pravog“ identiteta Evrope.

5. Hrišćanstvo i ustav EU

„Očevi osnivači“ Evropske zajednice pozivali su se na dva stuba zajednice: hrišćansku civilizaciju i demokratiju. Međutim, od Mاستrihtskog ugovora³³ definišu se tri osnivačka kriterijuma EU: demokratija, ljudska prava i pravna država. Kako vidimo od osnivanja EU, Unija počiva na univerzalnim političkim i sekularnim vrednostima.

Žak Delor je, kako smo već naveli, poveo debatu o pitanju duše Evrope i još uvek živoj debati oko identiteta Evrope, za koju jedni smatraju da treba zvanično da prizna svoje hrišćansko nasleđe, dok drugi smatraju da Evropa treba da se temelji na univerzalnim političkim i sekularnim vrednostima. Hrišćanske crkve, Vatikan kao i predstavnici mnogih država članica EU poput Poljske, Irske i drugih insistirali su na pominjanju hrišćanskih korena i Boga u Ustavu EU, dok su se zagovornici sekularizma predvođeni Francuskom i Belgijom tome protivili.³⁴ Značajna činjenica je i ta da je nemačka kancelarka Angela Merkel posetila Papu Benedikta XVI kako bi

³⁰ Pogledati više o tome u: Piter, Berger, *Desekularizacija sveta – preporod religije i svetska politika*, Mediteran, Novi Sad, 2008.

³¹ Pogledati više o tome u: Grace Davie, *Religion in Britain Since 1945: Believing without Belonging*, Oxford, 1994. I u: Grace Davie, *Religion in Modern Europe: A momery Mutates*, Oxford, 2000.

³² Pogledati više o tome u: Xavier Guillaume, *International Relations and Identity – A dialogical approach*, Routledge, London and New York, 2011. pp. 142-143.

³³ <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7b35fed3-b104-46f6-a37d-8c24ee671637>, pristupljeno 21.10.2018. godine.

³⁴ Pogledati više o tome u: Guy Milton, „God and Constitution“, in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU – Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016.

naglasila da se zalaže za uvođenje hrišćanske reference u preambulu Ustava EU.³⁵ Zagovornici reference o hrišćanskom nasleđu i Bogu na određeni način su nastojali da unesu element „duše“ u ovu političku i ekonomsku zajednicu i time oblikuju ono za šta se Žak Delor zalagao. Međutim, pitanje koje se postavlja jeste: Da li duša Evrope podrazumeva religijski element, ili pak duša može biti i sekularna oličena u univerzalnim političkim vrednostima? Mnogi, poput Hose Kazanove, smatraju da je moderna evropska istorija oblikovana i religijom i sekularizmom, tako da, gledajući njegovim očima identitet Evrope je i hrišćanski i sekularni.³⁶ Predstavnici sekularnih struja, predvođeni Francuskom i Belgijom, smatraju da bi unošenje reference o hrišćanskoj tradiciji i Bogu otežalo proširenje EU i onemogućilo nekim zemljama sa većinskom islamskom populacijom, poput Republike Turske, da pristupe Uniji. Konačno, naponi oko postizanja dogovora da se u preambuli i nacrtu Ustava EU implementira referenca o hrišćanstvu i Bogu nisu uspeli, isključivo zbog francuske opozicije koja je uspela da odbrani sekularne političke vrednosti.

Ustav Sjedinjenih Američkih Država pružio je primer „plodonosnog“ odnosa hrišćanstva i sekularizma. Naime, najstariji Ustav na svetu (Ustav SAD) oblikovan je tako da veliča značaj „Tvorca“ kroz sekularni okvir političkih vrednosti.³⁷ SAD su stvorene kao sekularna država, ali „sekularni politički sistem nije stvoren da bi sprečio religiju da utiče na politiku, već upravo suprotno, da omogući religiji da utiče na politiku na jedini mogući način u religijskoj stvarnosti SAD. A religijska stvarnost SAD karakterisala se postojanjem brojnih verskih zajednica“.³⁸ Nalazimo da je primer Ustava SAD svakako koristan, ali isto tako napominjemo da se radi i o dve različite situacije, s obzirom da su SAD država dok EU to nije.

Moguće rešenje za identitet Evrope može biti u prihvatanju i jedne i druge činjenice, tj. da je Evropa kako hrišćanska tako i prožeta sekularnim vrednostima.

6. Zaključak

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je identitet EU oblikovan kako hrišćanskom tradicijom, tako i sekularizmom. Mada, osnovna ideja „očeva

³⁵ Ibid.

³⁶ Jose Casanova, „Religion, European secular identities, and European integration“ in Byrnes, T. and Katynsten, P. (eds), *Religion in an Expanding Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 65-92.

³⁷ Ustav SAD je najstariji Ustav na svetu koji je nastao 1787. godine. Za mnoge Ustav SAD je stvoren od strane ljudi sa božanskim osobinama.

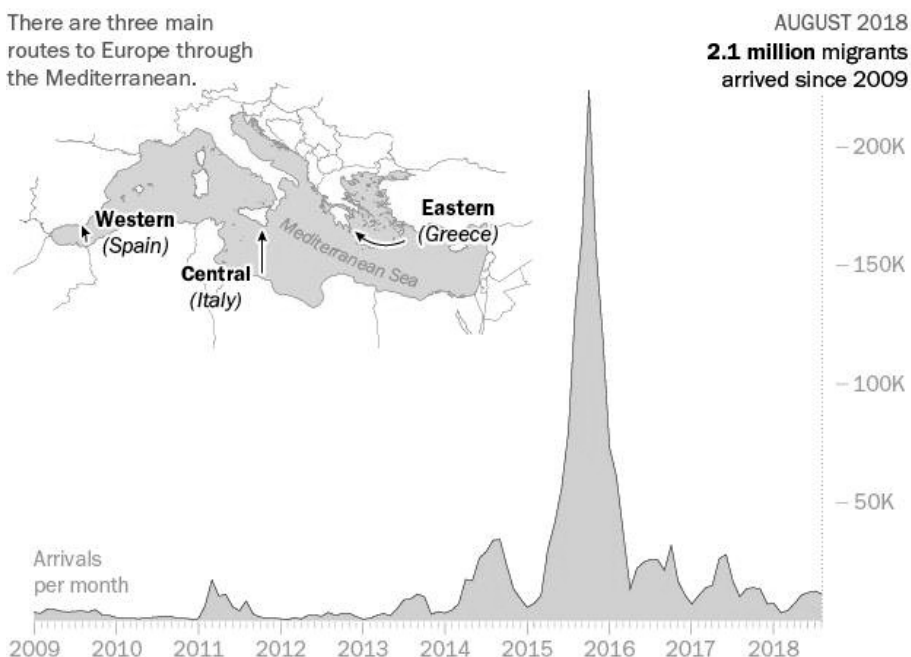
³⁸ Miroљub Jevtić, *Religija izazov političkoj nauci*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2010, str. 52-53.

osnivača“, poput Roberta Šumana i Adenauera, bila je zajednica koja će se zasnivati na ekonomiji, i od ekonomske zajednice napredovati u političku zajednicu koju će oblikovati dva ključna osnova: hrišćanska civilizacija i demokratija. Ideja „političke korektnosti“ rezultirala je zalaganjem za univerzalne političke i sekularne vrednosti. Dok se iznova vodi živa debata oko identiteta Evrope i EU, kao i debata koja se vodila oko reference koja bi omogućavala zvanično priznanje hrišćanske tradicije i Boga, u Preambuli Ustava EU, Evropljani bi trebalo da se osvrnu i na šire okvire koji mogu preoblikovati tu debatu. Naime, istraživanja PEW centra prikazuju kako je imigranata sve više na tlu Evrope i to 2,1 milion od 2009. godine,³⁹ posebno imigranata muslimanske denominacije koji su izrazito pronatalitetni.⁴⁰ Neki čak i smatraju da će u narednim godinama dostići zavidan broj u EU i uticati na glavna pitanja iste. Pitanje je da li ćemo tada voditi debatu oko hrišćanske tradicije u identitetu EU, ili moguće islamske budućnosti EU? Upravo zbog toga, kako kaže Marčelo Pera, Evropa mora imati svoj hrišćanski identitet koji dozvoljava sekularni okvir, Evropljani se moraju zvati hrišćani. To će EU najuspešnije postići time što krene od sebe i današnjeg „radikalnog i militantnog sekularizma“, kojeg treba ublažiti i uklopiti u okvire sekularizma koji je srodan hrišćanstvu, kako bi „prava“ Evropa ponovo mogla da postoji i onemogućiti „lažnoj“ da urušava sve ono što je „prava“ gradila.

³⁹ Pogledati prikaz br.1, izvor: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/18/the-most-common-mediterranean-migration-paths-into-europe-have-changed-since-2009/#mediterranean-arrivals>, Pristupljeno: 21.10.2018. godine

⁴⁰ <http://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>, Pristupljeno: 23.6.2018. godine

Prikaz br. 1: Prikaz povećanja imigranata na tlu EU od 2009. godine do 2018. godine

Note: Figures less than 100,000 are rounded to the nearest 1,000; figures 100,000 to 1 million are rounded to the nearest 10,000; figures over 1 million are rounded to the closest 100,000. See downloadable data from Frontex for full methodology on migrant detections.
Sources: Frontex (January 2009 to June 2018); United Nations High Commissioner for Refugees (July to August 2018), accessed Sept. 12, 2018.

PEW RESEARCH CENTER

Izvor: PEW Reaserch Center, 2018.

Literatura

Monografije

- Berger, Piter, *Desekularizacija sveta – preporod religije i svetska politika*, Mediteran, Novi Sad, 2008.
- Braun, Stiven, *Hrišćanstvo – svetske religije*, Čigoja štampa, Beograd, 2000.
- Davie, Grace, *Religion in Britain Since 1945: Believing without Belonging*, Oxford, 1994.
- Davie, Grace, *Religion in Modern Europe: A momery Mutates*, Oxford, 2000.
- Dinan, Dezmon, *Sve bliža Unija – uvod u evropsku integraciju*, Službeni glasnik, 2009.

- Guillaume, Xavier, *International Relations and Identity – A dialogical approach*, Routledge, London and New York, 2011.
- Jevtić, Miroljub, *Politički odnosi i religija*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2011.
- Jevtić, Miroljub, *Religija izazov političkoj nauci*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2010.
- Kadelbach, Stefan, *Union Citizenship*, Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg, 2003.
- Kaiser, Wolfram, *Christian democracy and the origins of European Union*, Cambridge University Press, New York, 2007.
- Majer, Tomas, *Identitet Evrope*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Pera, Marčelo, *Zašto se moramo zvati hrišćani, liberalizam, Evropa, etika sa pismom Benedikta XVI*, Službeni glasnik, Beograd, 2010.

Naučni članci:

- Casanova, Jose, "Religion, European secular identities, and European integration", in Byrnes, T. and Katyensten, P. (eds), *Religion in an Expanding Europe*, Cambridge, Cambridge Univesity Press, pp. 65-92.
- Ejdus, Filip, „Kakav je efekat proširenja EU na njenu spoljnu politiku?“, *Evropsko zakonodavstvo*, godina VI, broj 19-22, 2007.
- Lončar, Mirela, „Hana Arent – doprinos debati o sekularizmu“, u Miroljub Jevtić i Marko Veković (urs), *Savremena politička teorija i religija*, FPN, Čigoja štampa, Beograd, 2017.
- Loughlin, John, "European integration, A Catholic perspective" in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU – Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016.
- Luitwieler, Sander, "The EU – Protestant contributions, then and now" in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU – Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016
- Milton, Guy, "God and Constitution" in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU – Faith in the European Project*, Routledge London and New York, 2016.
- Samardžić, Slobodan, „Evropska unija – od dobrovoljnog saveza do „dobre imperije“, Otišak iz Glasa CDXXVI, *Srpska akademija nauke i umetnosti*, Odeljenje društvenih nauka knj. 32, Beograd, 2016. godine.
- Wilton, Gary, "Christianity at the founding – The legacy of Robert Schuman", in Jonathan Chaplin and Gary Wilton (eds), *God and the EU – Faith in the European Project*, Routledge, London and New York, 2016.

Dokumenti:

“Document on the European Identity”, Nine Foreign Ministers of the EC, 14 December 1973, p. 51, dostupno na: https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32/publishable_en.pdf

Treaty on European Union – Preamble – EU Treaty, (Maastricht, 1992), dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7b35fed3-b104-46f6-a37d-8c24ee671637>

Internet izvori:

<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/18/the-most-common-mediterranean-migration-paths-into-europe-have-changed-since-2009/#mediterranean-arrivals>

<http://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>
<https://thetrueeurope.eu/a-europe-we-can-believe-in/>

Mirela Lončar

THE QUESTION OF CHRISTIAN TRADITION IN THE IDENTITY OF THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

The subject of this paper is the question of the religious identity of the European Union (EU). The author in this paper points to the Christian tradition of Europe, which played a major role in the formation of its identity. The significant influence of Roman Catholicism and the Vatican contributed to the construction of the European Coal and Steel Community and later the European Economic Community (EEC). The European community formed by the “founder’s fathers” was based on two pillars: Christian civilization and democracy. With the entry into force of the Treaty of Maastricht, this has changed. The EU has adopted secular, political values as key values and pillars of the EU. The aim of this paper is to point out that Christianity is an essential element of the EU’s identity, especially in view of the current developments in relation to immigration waves in Europe. This paper will try to provide a modest contribution to the academic debate on the issue of “Islamization of Europe”.

Key words: Christianity, European Union, identity, secularism, politics, religion.